

Bir Asilzadenin Çöküşü: İppolit Matveyeviç Vorobyeninov Tuğba GÜNÖR¹

Öz

1928 yılında kaleme alınan *On İki Sandalye* adlı roman, iki önemli karakter üzerine kurgulanmış bir komedi gibi gözükmesine rağmen temelde sert eleştiriler barındıran bir hiciv romanıdır. Sovyet Rusya'sının yeni düzeni ve çarlığın silinmeyen izleriyle eserde karşımıza yepyeni bir Rusya çıkar. Bu Rusya ahlaki ve ruhsal açıdan büyük bir çöküş içerisindedir. Eser boyunca neredeyse bir tane olumlu örnek olarak gösterilecek kimse yoktur. Hepsizaaflarının esiri olmuş insanlardır. Ancak bu kokuşmuş düzen içerisinde en büyük çöküşü, romanın başkahramanı İppolit Matveyeviç Vorobyeninov yaşar. Bir asilzade olan Vorobyeninov'un Ekim Devrimi'yle beraber tüm düzeni değişir. Kayınvalidesinin sakladığı sırrın ortaya çıkmasına kadar sakince kaderine boyun eğen Vorobyeninov, Soylular Birliği Başkanı olarak başladığı kariyerini hırsız, dilenci ve hatta katil olarak tamamlar. En sonunda elinde kalan tek şeyi olan aklını da yitirir. Temsil ettiği eski düzen gibi yok olup gider.

Anahtar Sözcükler

On İki Sandalye

İlya İlf

Yevgeni Petrov

İppolit Matveyeviç

Vorobyeninov

ahlaki çöküş

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 28.03.2022

Kabul Tarihi: 18.07.2022

Doi:

10.20304/humanitas.1094060

The Fall of a Nobleman: Ippolit Matveevich Vorobyeninov

Abstract

The novel *Twelve Chairs*, written in 1928, is basically a satirical novel that is harshly criticized. With the new order of Soviet Russia and the indelible traces of Tsarism, a brand new Russia appears in the work. It is noteworthy that the carefully chosen characters and types must have a moral and spiritual collapse during the transfer towards this new Russia. However, the protagonist of the novel Ippolit Matveevich Vorobyeninov experiences the biggest collapse in this rotten order. Vorobyeninov, a nobleman, changed his whole order with the October Revolution. While he seems accustomed to living an ordinary life, his whole world changes when his mother-in-law keeps a secret. He started his career as the President of the Noble League and finished as a thief, beggar and even a murderer. In the end, he loses his mind, which is all he has left.

Keywords

The Twelve Chairs

Ilya Ilf

Yevgeny Petrov

Ippolit Matveevich

Vorobyeninov

moral collapse

About Article

Received: 28.03.2022

Accepted: 18.07.2022

Doi:

10.20304/humanitas.1094060

¹ Arş. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Tekirdağ/Türkiye, tkaragozlu@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3259-3141

Giriş

1928 yılında iki farklı yazar tarafından kaleme alınan *On İki Sandalye* (Двенадцать стульев) adlı roman, başta Rusya olmak üzere dünyanın birçok yerinde büyük ses getirmeyi başarmış önemli bir eserdir. *On İki Sandalye* edebiyat dünyasında nadir rastlanan ortak yazarlı bir eser oluşunun yanı sıra hem bu denli uyum içerisinde yazılmış olmasıyla hem de dünya edebiyatlarının önemli örneklerinden biri olmayı başarır. Roman ilk olarak “30 Gün” (30 Дней) adlı resimli dergide ressam M. Çeremni’yin çizimleriyle yayımlanır. Yayımlanır yayımlanmaz ülkede büyük bir yankı uyandırır. Rusya’yı sarsmaya devam ederken de bir yıl geçmeden Fransızcaya çevrilir. Fransa’da da aynı başarıyı kısa sürede yakalar (Aksüt, 2009, s. 20).

Odessalı iki genç yazar tarafından oluşturulan bu başarıya yaratıcıları İlya İlf (İlya Arnoldoviç Fainzilberg, 1897-1937) ve Yevgeni Petrov’dur (Yevgeni Petroviç Katayev, 1902-1942). Bu iki Odessalı gencin yollarını Yevgeni Petrov’un abisi, dönemin önemli edebiyatçılarından aynı zamanda şair, gazeteci ve dergi editörü Valentin Petroviç Katayev (1897- 1986) birleştirir (Aksüt, 2018, s. 68). Katayev bu birleşmenin mimarı olmakla beraber *On İki Sandalye* adlı eserin konusunu da onlara veren kişidir. Bu eserden neredeyse bir asır önce A. S. Puşkin’in (1799-1837) N.V. Gogol (1809-1852)’e konusunu verdiği *Ölü Canlar* (Мёртвые души, 1835) adlı eseriyle üstlendiği misyonu devralmış ve *Ölü Canlar* kadar ses getirecek bir başarıya temelini atmıştır (Aksüt, 2018, s. 68). Valentin Katayev mücevherlerini devrim sonrası devlete kaptırmamak için evinde bulunan sandalyelere saklayan bir asilzade ve bu mücevherlerin peşine düşen damadının hikâyesini iki genç yazara fısıldamasıyla Sovyet Edebiyatı’na damgasını vuracak bambaşka bir birlik kurulmasına vesile olur. *On İki Sandalye* adlı romanı, aynı başarıyla karşılanan *Altın Buzağı* (Золотой теленок, 1931) adlı ikinci hiciv romanı devam ettirecektir.

İki heyecanlı yazar baş başa verip ne yapabileceklerini konuşmaya başlarlar. İlya İlf anılarında ilk sohbetlerini şu şekilde dile getirir;

-Belki birlikte yazabiliriz.

-Nasıl yani?

-Birlikte tek bir roman yazacağız, basit (...)

-Nasıl birlikte? Her birimiz bir bölümünü mü yazacağız yoksa?

-Yok hayır, -dedi İlf, -birlikte yazmayı deneyeceğiz, aynı anda her bir satırı birlikte. Anlıyor musunuz? Birimiz yazacak, diğeri onun yanında oturacak. Sonuç olarak birlikte yazacağız. (Aksüt, 2009, s. 18-19).

İki yazar aynı gece büyük bir heyecanla oturur ve Katayev'den dinlediği öykü için bir taslak oluştururlar. Sabahı zor bekleyerek, heyecanla Katayev'e giderler. Yazar, taslağı okuyunca çok beğenir ve onları tebrik eder. Bu durum onları daha da cesaretlendirir (İlf ve Petrov, 1963, s. 17-18). Bu birlik gerçek anlamda böyle kurulmuş olur. İki yazar bir bütün olmayı başarırlar. *On İki Sandalye*'nin asla iki farklı kalemden çıktığına dair bir şüphe oluşmaz. Her bölümü aynı üslupla yazılmış, kırk bölümden oluşan bir başyapıt ortaya çıkmıştır. Bu eseri, birlikte yazdıkları daha birçok eser devam ettirir. Hatta İlya İlf'in erken ölümünden sonra Yevgeni Petrov'un tek başına yazmakta zorluk çektiği bilinmektedir.

On İki Sandalye romanının bu denli ses getirmesinin diğer bir önemli nedeni de yazarların ortaya koyduğu yeni insan tipleridir. Eseri, Rusya'nın geçmişini ve bugünü temsil eden birçok yeni tip ve karakter süsler. Bu kişiler arasında en dikkat çekenleri İppolit Matveyeviç Vorobyandinov ve Ostap Bender'dir. Romanın kurgusu bu iki kişi üzerinden kurulur. Bu iki kahraman, İppolit Matveyeviç'in kayınvalidesinin yemek odasındaki on iki sandalyeden birinin içine sakladığı mücevherlerin peşinde koşarken Rusya'yı karış karış gezerler. Bu geziler sırasında ülkedeki değişim, bu değişimin etkilediği yaşamlar ayrıntılı bir şekilde gözler önüne serilir. Aslında Sovyet rejimine olumlu bakan iki yazar (Aksüt, 2009, s. 2) bu kişilerin maceraları sırasında aktardıkları olumsuzluklarla içinde buldukları düzeni sert bir şekilde hicvederler. Eserin genelinde hemen hemen tüm tip ve karakterlerde ahlaki ve ruhsal bir çöküş hâkimdir. Trajikomik bir telaşın hâkim olduğu eser, birçok edebiyat eleştirmeni tarafından komedi olarak değerlendirilse de yazarların kendi açıklamasına dayanarak eseri hiciv olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.¹ Aslında Sovyet döneminin yeni kurulduğu o yıllarda hiciv yazmak 'anti Sovyet' bir tutum olarak görülürken İlya İlf ve Yevgeni Petrov bu yazgıyı kırmayı başaran nadir isimlerdendir. Haklarında çıkan birçok eleştiriye kulak asmadan "On İki Sandalye"nin devamı olan, Ostap Bender'in Rusya'yı dolaşmaya devam ettiği ikinci hiciv romanları "Altın Buzağı" üzerinde çalışmaya başlarlar (Aksüt, 2009, s. 33).

Romanın Kahramanlarının Yaratılışı

İlya İlf ve Yevgeni Petrov ilk iş olarak eserlerinin başkarakterlerini tasarlarlar. Romanları için mücevherlerin sahibi bir asilzade ve ona yardım edecek zeki bir dolandırıcıya ihtiyaçları vardır. Öncelikle ana karakter üzerinde kafa yorarlar. Romanlarının asilzadesi İppolit Matveyeviç Vorobyandinov, geçmişi temsil eden biri olarak kurgulanır. Yazarların bu karakter üzerinde fazla kafa yormalarına gerek kalmaz. Yevgeni Petrov'un kuzeninin dayısı,

¹ Bk. Büker (2011).

bu iş için tamamen uygundur. Eskiden Odessa İlçe Meclisi başkanı (Zemstvo Başkanı) olan ismi açıklanmayan bu akrabanın hem fiziksel hem de karakteristik olarak Vorobyandinov'un esin kaynağı olduğu bilinmektedir. (İlf ve Petrov, 1963, s. 19).

İkinci planda düşündükleri Ostap Bender karakteri için daha çok kafa yormaları gerekir. Gogol'ün 1835 yılında köy köy dolaşır ölmüş köleleri satın alan ünlü bir düzenbazın hikâyesini anlattığı *Ölü Canlar*'ın başkahramanı Pavel İvanoviç Çiçikov gibi zeki biri olması gerektiğine karar verirler. Hayal güçlerini sonuna kadar zorlar ve geçmişte tanıdıkları kişileri yeniden gözden geçirerek, ikisini harmanlarlar. Her ne kadar bazı edebiyat eleştirmenleri Ostap Bender karakterinin gerçekte var olan bir kişiden esinlenilmediğini söylese de yazarların bu karakter için etrafındaki birçok kişiden ve eser karakterinden etkilendikleri düşüncesi daha mantıklı gelmektedir. Ostap Bender karakterinin çıkış noktası olarak en bilinen tahmin İlya İlf ve Petrov'un çağdaşları İsaak Babel (1884-1940) ve İlya Erenburg'un (1891- 1967) yarattığı iki karakterin karışımı olarak Ostap Bender'i tasarladıklarıdır. Bu kahramanlardan ilki; İlya Erenburg'un 1922 yılında kaleme aldığı hiciv eseri *Julio Jurenito ve Öğrencilerinin Stradışı Macerası*'nın (Необычайные похождения Хулио Хуренито и его учеников) Meksika asıllı baş döndüren provokatör karakteri olan Julio Jurenito² ve diğeri ise İsaak Babel'in Rus edebiyatına ilk defa bir gangster tiplemesi olarak soktuğu acımasız haydut Benya (Benstion) Krik³ olduğu öne sürülür (Kuzmin, 1981, s. 286). Biri haydut biri öğretmen olan bu iki karaktere bakıldığında aslında net bir benzerlik görülmez. Aslında neşeli ve pratik zekâlı oluşları dikkat çeken bir özellikken, Julio Jurenito'nun eğitimli oluşu ve siyasi konulara eğilimi, Benya Krik'in ise kendi adaletini kendi sağladığı ve kanunlara asla dikkat etmediği göz önünde bulundurulursa bariz bir benzerlik gözlenemez. Ostap ne kadar üç kâğıtçı olursa olsun kanunlara her zaman saygılıdır. Yazarlar, kahramanının ağzından kanunlara saygı duyulması gerektiğini sık sık dile getirerek, Sovyet Hükümeti'ne duydukları saygıyı gözler önüne sererler.

Atakça dalacaksın üzerine işin! Mıymıntı mıymıntı alttan almak yok! Pişkin davranacaksın her zaman. İnsanlar yüzsüzlükten hoşlanır her zaman... Bir de kesinlikle suç sayılacak yollara sapmayacaksın! Biz yasalara saygılı kişileriz. (Büker, 2011, s. 139).

Bu varsayımlar arasında en dikkat çeken, Ostap Bender karakterinin asıl çıkış noktasının İlya İlf'in gençliğinde Odessa'dan tanıdığı, tanınmış şair Anatoliy Fioletov'un (1897-1918) erkek kardeşi Osip Benyaminoviç Şor (1899- 1978) olduğu varsayımdır. Yahudi

² Bk. Yanıkören (2019).

³ Bk. Karagözlü (2009).

asıllı olan (Benya Krik de Yahudi asıllıdır) Osip Şor'un hayalperest yaşamı, düzenbazlık ustası olarak adlandırılması, esprili ve yakışıklı oluşu göz önünde tutularak Ostap'ın onun prototipi olduğu fikri ağır basmaktadır (Antsışkin, 2019, s. 148).

Ostap Bender fiziksel ve karakteristik olarak her kime benzerse benzesin üzerindeki Çiçikov'un devamcısı benzetmesini asla kaldıramayacaktır. Bunun nedenlerinden biri eserler arasındaki inkâr edilemeyecek benzerliklerdir. Pavel İvanoviç Çiçikov ve Ostap Bender başkalarının hayatlarına dokunmuş, başarının kıyısından dönmüş ve kötü bir sona ulaşmış kişilerdir (Kuzmin, 1981, s. 286). Bu iki karakteri birbirinden ayıran en önemli noktalar Ostap'ın yakışıklı, esprili ve çekici olmasıdır (İlf ve Petrov, 1963, s. 125). Eserler arasında yapı olarak benzerlik olması da dikkate değer bir konudur. İlya İlf'in talebi üzerine *On İki Sandalyeski* usul klasik tarzda kaleme alınır. Her ikisinde de olaylar isimleri verilmeyen kasabalarda başlar. *On İki Sandalye* "N" Kasabası'nda, *Ölü Canlar* ise "NN" Kasabası'nda geçmektedir (Anisimova, 2013, s. 77).

Ostap Bender karakterinde yazarların Odessa izlenimleri de açık bir şekilde görülmektedir. Yazarlar eser boyunca bunu hissettirmekten çekinmezler. Daha eserin başında Ostap'ın kendisinden para isteyen çocuğa söylediği: "Paraların olduğu evin anahtarını da vereyim mi?" (Ключ от квартиры, где деньги лежат) (İlf ve Petrov, 2008, s. 56) sözü Odessa'da yaygın kullanılan bir sözdür. İlya İlf anılarında bilardo oyuncusu olan yakın bir arkadaşından sık sık duyduğu bu sözden bahseder (İlf ve Petrov, 1963, s. 21).

Ostap Bender'in dikkat çeken başka bir özelliği de romanda sık sık baba tarafından Türk asıllı olduğunu söylemesidir. Yazarların gözünde bu denli üçkâğıda kafası çalışan birinin Türk olmaktan başka bir ihtimali yoktur. Aslına bakılırsa İlya İlf ve Yevgeni Petrov'un Türklere sempati duyduğu anıları incelendiğinde açıkça gözükmektedir⁴.

Bu iki kahraman dışında eserde kurgunun ana hatlarından birini oluşturan bir kişi daha mevcuttur. Bu kişi "N" Kasabası'nın Flora ve Lavra Kilisesi'nin Papazı Fyodor Vostrikov'dur. Papaz Fyodor Vostrikov eserde devrimle yok olmaya yüz tutan dini sembolize eder. Devrim öncesi kutsal olarak değerlendirilen Hristiyanlık ve onun temsilcilerinin, yeni düzende yeri yoktur. Daha önceki eserlerin hemen hemen hepsinde el üzerinde tutulan, özenle tasvir edilen din adamları bu eserde çok sert bir şekilde eleştirilir. Papaz Fyodor'un papaz olmayı seçmesi onun kişiliği ve ait olduğu kuruma karşı takındığı saygısızlık sık sık dile getirilir. Fyodor aslında isteyerek papaz olmamıştır. Seferberlik olacağı endişesiyle askere gitmemek için ayrıldığı ruhbanlık kariyerine yeniden dönmeye karar vermiştir. Papazlıkla

⁴ Bk. Aksüt (2015).

beraber ticareti de bir arada yürütmeye çalışmış ancak hep başarısız olmuştur. Anlatıcı, romanda Papaz Fyodor Vostrikov'u şu şekilde tanıtır.

Papaz Fyodor'un aceleci ruhu huzur nedir bilmezdi. Ne ruhban okulunda öğrenci Fyodey'ken ne de bıyıklı bir seminer öğrencisi Fyodor İvanıç'ken, hiçbir zaman huzuru bilemedi. Üniversitede seminerlere gidip, hukuk fakültesinde üç yıl okudu. 1915 yılında seferberlik olmasından korkarak yeniden ruhban okuluna döndü. İlk olarak papaz yardımcısı oldu, daha sonra papaz olarak "N" Kasabası'na gönderildi. Papaz Fyodor, ruhani ve sivil kariyeri sırasında hep açgözlü oldu (İlf ve Petrov, 2008, s. 43).

Papaz Fyodor askerden kaçmak için papaz olmuş, son nefesinde kendisine günah çıkartan bir Hristiyan'ı ölüm döşeğinde yalnız bırakıp, sadece Tanrı, kul ve kendi arasında ölene kadar saklı kalması gereken bir sırrın peşine düşecek kadar kötü bir din adamıdır. Yazarlar onu tasvir ederken acımasız bir tavır takınır. İlk adı geçtiği yerden son adının geçtiği yere kadar hep kötü tasvir edilir. Şeytan'ın en sevdiği bütün özellikleri; hırs, yalancılık, dolandırıcılık vb. her şeye sahiptir. Eserin sonunda dilencilik ve hırsızlık yapan bir sokak serserisine dönüşecek hatta Tanrı'ya bile yalan söyleyecek kadar düşecektir. Sandalyeleri bulabilmek için evinde son kalan eşyaya kadar karısına sattırarak, kadını aç ve çaresiz tek başına bırakacak, parası bitince dilencilik yapacak, yolda tesadüfen Ostap Bender ve İppolit Matveyeviç Vorobyandinov'la karşılaşınca da onların elindeki son yiyecekleri olan sucuğu çalacaktır. Bir din adamının bu şekilde aktarılması çağın için bir devrim niteliğindedir. Papaz Fyodor Vostrikov'un sonu da çok kötü kurgulanmıştır. Ostap Bender ve İppolit Matveyeviç Vorobyandinov'den kaçmak için bir daha tek başına inemeyeceği bir dağın zirvesine kadar çıkar. Tepesinde dolaşan bir kartal vardır. O da gelir ve elindeki çaldığı sucuğu kapar. Aç ve susuz sıcağın altında on gün kalır. Bu süreçte de sürekli melekler ve Tanrı'yla konuşur. Başına gelenleri hep karısının arzuları nedeniyle olduğunu söyler durur. İtfaiyeciler onu kurtarmaya geldiğinde artık akli da onu terk etmiştir. Tamamen dibe vurur ve akıl hastanesine kaldırılır.

İlya İlf ve Yevgeni Petrov, kahramanları yaratma süreçlerinden de anlaşılacağı gibi romanlarına başlarken İppolit Matveyeviç Vorobyandinov'u ön plana çıkartmak ve Ostap'ı ve Papaz Fyodor Vostrikov'u yan karakterler olarak birkaç yerde kullanmak isterken aslında eserlerin temel taşı olarak Ostap Bender'i görmeye başlamışlardır. İppolit Matveyeviç Vorobyandinov ve özellikle Papaz Fyodor Vostrikov üzerinde bu denli az düşünme gereği duyarken, Ostap için ayrı bir çaba harcamışlardır. Hatta romanın sonunda onu yeniden diriltmek için bile ayrı bir özen gösterirler. İlk başta İppolit Matveyeviç'e, Ostap

Bender'in kafasını iki parçaya böldürmeyi tasarımlarına rağmen vazgeçip boğazını kesmesine razı olmuşlardır (İlf ve Petrov, 1963, s. 21). Diğer iki karakteri de akıl hastanesine göndererek edebiyat sahnesinden sonsuza kadar çıkartmışlardır.

Çöküş'ün İlk Belirtileri

İlya İlf ve Yevgeni Petrov'un Sovyet Edebiyatı'na kazandırdığı bu üç önemli karakterle yeni kurulan düzen ve bu düzen içerisinde uyum sağlamaya çalışan insanların geniş bir panoraması verilmiş olur. On iki tane sandalyenin peşine düşen bu üç gözü aç karakter, her sandalyeyi elde ettiğinde ahlaki açıdan bir şeyler yitirmeye başlarlar. Özellikle mücevherden elde edecekleri paranın hayalini kurdukça gözleri hiçbir şey görmez bir hal alacaktır. Eserin temelinde hicvedilen en önemli nokta da bu ahlaki çöküştür. Romanda neredeyse söz edilen her tip ve karakterin bir zaafı ve bu zaaf nedeniyle ahlaki sarsılışı açıkça gösterilir. Bir iki örnek vermek gerekirse; yaşlılar bakım evi müdürü Aleksandr Yakovleviç ve emekli evrak kayıt memuru Viktor Mihayloviç Poselov, bu savımızı desteklemeye yetecektir. Her ikisi de vazifelerini kötüye kullanmaktadır. Her ikisi de Sovyet hükümetine ait belge ve malları kendi çıkarları için satmaktadır. Onları takip eden bir diğer önemli sembol ise yukarıda söz ettiğimiz "N" Kasabası'nın Flora ve Lavra Kilisesinin papazı Fyodor Vostrikov'dur. O da vazifesini kötüye kullanmıştır. Tanrı ve kulları arasında bir köprü vazifesi gören papaz, kulun üzerinde servete ulaşmak için Tanrı'yı bir köprü yapacak kadar kötüdür. Karısını ortada bırakarak, kayınının kıyafetleriyle ortadan kaybolur. Ancak bir sandalyeye bile ulaşamaz. En sonunda elinde tek kalan ve en çok güvendiği aklını da yitirir. Rus edebiyatında Papaz Fyodor Vostrikov gibi kötü tasvir edilen bir din adamı bulmak zor olacaktır. Bu nedenle önemli bir semboldür.

Romanda karakterleri ve tiplerinin hemen hemen hepsi ahlaki açıdan kötü resmedilir. Sokakta oynayan çocuklar, esnaf, ev sahipleri, kadınlar hemen hepsi çıkarlarının peşinde olan almadan asla bir şey vermeyen, hırsızlığa yatkın kişiler olarak karşımıza çıkartılır. Anlatıcı o dönem Rusya'sını şu şekilde özetler; "Sovyet Rusya'sında kim tehlikede değil ki..." (İlf ve Petrov, 2008, s. 120).

Ostap Bender bu kişilere göre okurun gözünde bir sıfır önde başlar. Nereden geldiği, ne iş yaptığı, ailesi belli olmayan Ostap'ın adı bile, onun belirsiz yaşamının sembolüdür. Ostap, Süleyman, Berta, Mariya, Bender Bey olarak kendini tanıtan, sık sık Türk olduğuyla övünen bu genç adam, zekâsı, pratikliği ve çevikliğiyle okuru büyülemeyi başarır. Romanın başında nasıl bir tavır sergiliyorsa sonunda da aynı çizgidedir. Okur, ondan erdemli bir

davranış beklemez. Tüm beceriksizliklerine rağmen İppolit Matveyeviç'i yalnız bırakmamasından etkilenecek, onun kabalıklarına ve yalanlarına sempatiyle yaklaşır.

İppolit Matveyeviç Vorobyandinov ise ortağı kadar şanslı değildir. Okurda büyük bir saygı uyandırarak yola çıkar. Okur, eğitilmiş ve eski bir soylunun davranışlarında ister istemeden erdem aramaktadır. Ancak ne yazık ki İppolit Matveyeviç yavaş yavaş dibe çökecek, bir canıye dönüşecek, soğukkanlı bir şekilde ortağının boğazını kesecektir. Sovyet rejimi Çarlık Rusya'sına ve insanlarına nasıl acımasız davrandıysa, yazarlar da eski Rusya'yı temsil eden İppolit Matveyeviç'e hiç acımamışlardır.

Kırk bölüm olarak tasarlanan romana yayımlandıktan sonra bir bölüm daha eklenir. Bu kısım birçok baskıda eklenmeden yayımlanır. *İlave: Nüfus ve Kayıt Memurunun Geçmiş* (Приложение: Прошлое регистратора загса) adlı bu bölümde İppolit Matveyeviç Vorobyandinov'un kısaca yaşam hikâyesi anlatılır. Çarlık Rusya'sında soyluların eğlendiği bir ortamın tasviriyle başlayan bölüm, ilerleyen satırlarda İppolit Matveyeviç'in çocukluk ve gençlik yıllarıyla devam eder. Eğlenceyi, Stargorod şehrinin Soylular Birliği Başkanı olarak İppolit Matveyeviç düzenlemektedir. Soylular Birliği Başkanı 1875 yılında Stargorod'ta doğar. Babası Matvey Aleksandroviç Vorobyandinov'dur. Babasının en büyük tutkusu güvercinlerdir. O yıllarda Stargorod şehrinde iki tane okul bulunmaktadır. Biri asilzadelerin çocukları için diğeri ise sıradan halkın çocukları için eğitim vermektedir. Tabii ki bu okullarda eğitim de verildiği sınıfa göre değişiklik göstermektedir. İppolit Matveyeviç hastalıklı bir çocukluk geçirir. Dokuz yaşına gelince asilzadeler için olan okulda eğitime başlar. Matematik derslerinde kötüdür. Özel olarak mantık, Hristiyanlık ve hafif zührevi hastalıklar alanında dersler alır. İlk sigarasını altıncı sınıfta içer. Üniversite okumaz, devlet vazifesinde de yer almaz. Babasını küçük yaşta kaybedince evin yönetimi ona kalır. Çapkın biridir. Paris'te bir yıla yakın yaşar. Stargorod'ta kaldığı zamanlar günleri balolar, tiyatro ve operalarda geçer. Her gece zevki sefa içerisinde etrafında kadınlarla çevrili eğlencelerdedir. Sık sık Moskova ve Peterburg arasında lise arkadaşlarını ziyaret için gidiş gelişler düzenler. İppolit Matveyeviç'in fiziksel olarak dikkat çeken özellikleri; 185 cm boyunda, zayıf, bıyık ve sakalı olması ve sapsız gözlük takmasıdır. 1911 yılında gönlünü komşusunun kızı Mariya Petuhova'ya kaptırır ve hemen evlenirler. İppolit Matveyeviç Vorobyandinov rüya gibi bir yaşam sürerken bir anda işler sarp sarmaya başlar. İlk önce 1914 yılının Mayıs ayında eşi vefat eder. Aynı yıl Temmuz ayında ise Birinci Dünya Savaşı başlar. Sonra 1917 yılının Ekim ayına kadar ülkede düzen iyice bozulur. Çar'ın tahttan indirilmesiyle de artık Rusya'da aristokrasi son darbeyi almış olacaktır (İlf ve Petrov, 2008, s. 484-506).

İppolit Matveyeviç'in soylu yaşamının kendisine verdiği olumlu her şey bir anda yok olmasına rağmen birçok soyluya göre çok şanslıdır. Elinden unvanı, mal varlığı alınmış olsa da ülkede kalmasına ve bir işte çalışmasına imkân tanınmıştır. Artık Sovyet hükümeti için çalışan sıradan bir memurdur. Kaderini çok hızlı bir şekilde kabullenmiş, sessizce yaşamaya devam etmektedir. Romanın başında hasta kayınvalidesine bakan, maddi sıkıntı çeken, asosyal bir insan olarak tanıtılır. Zorunlu göç ettiği “N” Kasabası'nda soylu günlerinin tek hatırası olan pantolonunun eskimesi ve kayınvalidesinin ölmesi üzerine karşılaşması gereken cenaze masrafları dışında hiçbir sorunu yoktur.

Eski günlerinden ona yadigâr kalan soylu edası ise tavırlarından belli olmaktadır. Sapsız gözlükleri ve güzel konuşması kaybettikleri değerler arasında değildir. İppolit Matveyeviç sabahları eski asilzade zamanlarında uyandığı şekilde tasvir edilir. Elli iki yaşındaki adam eğer uykusunu almış ve neşeli uyanmışsa Fransızca “Günaydın” (Bon jour), eğer bir yerleri ağrıyorsa Almanca “Günaydın” (Gut Morgen) diyerek güne başlamaktadır. (İlf ve Petrov, 2008, s. 18). Bu alışkanlığının eski günlerinden kaldığı, romana sonradan eklenen “İlave: Nüfus ve Kayıt Memurunun Geçmişi” kısmında da belirtilmiştir (İlf ve Petrov, 2008, s. 500).

Doğduğu günden “N” Kasabası'na zorunlu göç etmeye mecbur kalana kadar belki de on ailenin rahatlıkla yaşayabileceği bir malikânede çocukluk ve gençliğini geçiren bir adamın, yaşlılığında küçücük ve konforsuz bir daireye mahkûm kalmasıyla Sovyet sisteminde soylu kesimin devrimle beraber değişen yaşamı çok güzel bir şekilde resmedilir. Buraya kadar her şey yolunda gitmektedir. İppolit Matveyeviç, kayınvalidesi Klavdiya İvanovna Petuhova'nın son nefesinde itiraf ettiği gerçeğe çizgisini bozmaya başlayacaktır. Refah içerisinde yaşamının ne demek olduğunu çok iyi bilen, o yaşamın her türlü imkânını tecrübe etmiş bir adam olarak İppolit Matveyeviç, bu uğurda sahip olduğu olumlu birçok özellikten gönüllü olarak vazgeçecektir. Ortağı Ostap Bender ile aralarındaki fark da buradan gelmektedir. Ostap Bender, İppolit Matveyeviç kadar para sevdasına kapılıp sarsılmayacak, kişiliğinden ödün vermeyecektir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri de belki de Ostap Bender'in İppolit Matveyeviç kadar lüksün tadını bilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Mücevherlerin haberini aldığı andan itibaren İppolit Matveyeviç Vorobyaynov'un aklında eski anılarından tadı damağında kalan Paris'te, refah içerisinde yaşama arzusu belirir. Bu arzu her sandalyede daha da artacak, artıkça onu daha çok dibe çekecektir. Asilzadelere özgü nezaket eğitimi almış İppolit Matveyeviç, ilk sarsıntısını Stargorod'a gelir gelmez yaşayacaktır. Eskiden büyük bir edayla dolaştığı sokaklarda, tanınma korkusuyla sessizce,

kaçamak kaçamak yürürken, Tanrı'nın bir lütfu olarak ilk sandalyenin kendisine geldiğini görür. İnsanların arasında yavaş yavaş sıyrılarak ilerleyen Gombolt ustanın el yapımı şaheserlerinden ilkinin görünce bir anda aklını yitirmiş gibi sandalyeye saldırır. Karşısındakinin kim olduğunun bile farkına varmadan sandalyeyi çekiştirmeye başlarlar. Sokak ortasında kedi köpek gibi didişen iki adam en sonunda birbirlerini fark eder. İppolit Matveyeviç'in karşısındaki "N" Kasabası Flora ve Lavra Kilisesi papazı Fyodor Vostrikov'dur. Papaz, Klavdiya İvanovna Petuhova'nın günahını duyar duymaz, kutsal vazifesini bir kenara bırakıp, sakallarını keserek Stargorod'a koşmuştur. Eski bir asilzade ile bir papaz şehrin sokaklarında hiç de saygın olmayan bir şekilde birbirlerine hakaretler, tekme ve tükürükler savurarak kavga ederler. Her iki sınıfın da düştüğü durum budur.

Sandalyeyi bacaklarından tuttu ikisi de... Rakipler durdular. Tekme yememek için bir yandan bir yana sıçrarken, kediler veya boksörler gibi birbirlerine keskin bir bakış fırlatıp bakışlarının gücünü ölçmeye çalıştılar. (...) İppolit Matveyeviç tutunamadı, 'Belki mi!' diyerek papazın yüzüne tükürdü. Papaz da hemen İppolit Matveyeviç'in yüzüne tükürdü. Ve o da düştü. (İlf ve Petrov, 2008, s. 102- 103)

"Soylular Birliği Başkanı" artık sokaklarda serseriler gibi davranmaya başlar. Bu ilk kıvılcımdan sonrası çorap söküğü gibi gelecektir. Tavrındaki bu değişim dış görünüşüne de yansır. Stargorod'da dönmesi yasak olan İppolit Matveyeviç tanınmamak için, ortağının da telkinleriyle saçını, sakalını ve bıyığını boyamaya kalkar. Ancak siyah renkte aldığı boya yıkanınca pembe ve yeşil renk alınca saçını, sakalını ve bıyığını kazımak zorunda kalır. Artık tam bir kürek mahkûmuna benzemektedir. Ne fiziken ne de ruhen eskisi gibi değildir.

Katil Olma Yolunda Adım Adım

İppolit Matveyeviç ilk sandalyeyi görür görmez nezaketinden taviz vermeye başlar. On ikinci sandalyeye geldiğinde verdiği tavizler onu katil olmaya itecek kadar dibe çekecektir. Aslında bu ruhani çöküşün özünde paraya ve konfora olan zaafı yatıyor olsa da en büyük sebep ustası Ostap Bender'in onu ilmek ilmek işlemesidir. Aldığı soylu eğitiminin yaşamında hiçbir faydasını görmeyen, pratik düşünce gücü gelişmemiş, yaşlı, el becerileri hiç olmayan biri olarak mücevher maceraları sırasında İppolit Matveyeviç büyük oranda işlevsiz kalır. Hem zihinsel hem de fiziksel bütün yük Ostap Bender'in omuzlarındadır. Ostap çocukluğundan beri kendi ayakları üzerinde durmayı başarmış, kendi parasını farklı şekillerde kendisi kazanmış, tek başına hareket eden biriyken şimdi çıktığı macerada hiç işine yaramayan birini sırtında taşımaya devam eder. İppolit Matveyeviç'i yalnız bırakmaz ancak onu sürekli aşağılaya aşağılaya dibe özenle çeker.

İppolit Matveyeviç'in eski malikânesinin kapıcı dairesinde bu ortaklık kurulurken Ostap Bender sıkı bir pazarlıkla mücevherlerden %20 hak almasına karar verilmişken, İppolit Matveyeviç'in beceriksizlikleriyle bu oran %97'ye çıkacaktır. Bu durumun en önemli nedeni sandalye avı sırasında İppolit Matveyeviç'in kendisine verilen hiçbir işi başaramamasından kaynaklanmaktadır.

Ostap Bender, İppolit Matveyeviç'ten sadece mücevherlerdeki payını değil aynı zamanda ismini de alır. Rus geleneklerinde isim, saygınlığın en önemli belirtisidir. Bir kişinin baba adıyla veya soyadıyla anılması onun toplum içerisindeki yerini gösterir. İlya İlf ve Yevgeni Petrov da romanlarının başından sonuna kadar bu geleneği devam ettirir. Eski "Soylular Birliği Başkanı"na tam ismiyle hitap eder ve İppolit Matveyeviç Vorobyeninov diye seslenilirken, Ostap Bender'e neredeyse eser boyu sadece ismiyle hitap edilir. Ancak Ostap, İppolit Matveyeviç'in elinden bu ayrıcalığı alır. Ona, çocukluğunda ailesinin seslendiği gibi "Kisa" diye seslenmeye başlar.

Kisa ve Ostap maceraları boyunca Sovyet Rusya'nın birçok şehrini dolaşır. Bu seyahatleri gerçekleştirmek ve karınlarını doyurabilmek için gittikleri yerlerde farklı şekillerde para kazanırlar. En çok parayı Stargorod'da kurdukları "Kılıç ve Sapan" (Союз меча и орала) kimsesiz çocuklar yararına toplarlar. Buradan elde ettikleri beş yüz elli ruble açık arttırmada satılacak diğer sandalyelerin hepsini almak için yeterlidir. Birbirine güvenmeyen iki ortak parayı yarıya böler ve herkes kendi payını kendisi saklar. İki yüz yirmi beş ruble İppolit Matveyeviç'in cebine girer girmez, onun içindeki şeytanı uyandıracaktır. Amacının dışına ve bir felakete sürükleyecektir.

Ostap ve İppolit Matveyeviç Moskova'ya geldiklerinde Ostap'ın öğrenci yurdunda kalan arkadaşının yanına sığınır. Orada İppolit, genç ve güzel bir kadınla tanışır. Liza'yı erkek arkadaşıyla maddi imkânsızlıkları nedeniyle et yiyemedikleri gerekçesiyle tartışırken bulan İppolit Matveyeviç cebindeki paraya güvenerek genç kadını yemeğe davet eder. Amacı onun başını lüks ve yemeklerle döndürüp, geceyi beraber geçirmektir. Ancak eski "Soylular Birliği Başkanı" toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiğini içeren kurallar silsilesini tamamen unutmuştur. Liza'ya çok kaba bir şekilde davranır. Kendisini eski günlerindeki gibi zengin ve zevki sefa eder gibi hisseder, yer içer, alkolü fazla kaçıtır ve genç kadın tavırlarından rahatsız olur. Liza'yı geceyi beraber geçirmek için çok zorlayan İppolit Matveyeviç, o denli sarhoştur ki yüzünün orta yerine yediği yumruk bile onu ayıltamaz. Sokaklarda serseri gibi bir oraya bir buraya düşen kalkan kaldıkları yere döner. Paranın gücü bu şekilde içindeki çapkın adamı uyandırmıştır. Liza'yı zayıf noktasından vurmak isterken

kendisi çok kötü şekilde küçük düşmüş, aslında kendi zaafına yenilmiştir. Sandalyeler için lazım olan paralar bu nedenle uçup gider. Artık Ostap tamamen ipleri eline alacak, İppolit Matveyeviç'i uşağı gibi dolaştıracak, onu her fırsatta tersleyip, küçük düşürme hakkını kazanacaktır.

Tüm bu macera boyunca İppolit Matveyeviç'in başarabildiği tek vazife dilencilik yapmaktır. Ostap Bender ona dilencilik yapıp para kazanmasını söylediğinde ilk defa tepki verip, bunu asla yapamayacağını söylese de eli mahkûmdur.

Ay, ay ay... Hiç de çekinmeden hayır diyor. Bakar mısın sanki insan değil bir bahadır kendisi, dedi büyük organizatör,

Hiçbir zaman İppolit Matveyeviç başkalarına el açmadı..., dedi dudaklarını bile oynatmadan İppolit Matveyeviç.

Ayaklarını aç o zaman yaşlı aptal! El açmadınız öyle mi?, diye bağırды Ostap.

Açmadım.

Siz bu flörtleşmemizi, nasıl beğendiniz mi? Üç aydır benim üzerimden geçiniyorsunuz. Üç aydır doyuruyorum, içiriyorum ve eğitiyorum... Tamam yoldaş! İki seçeneğin var; ya şimdi "Tsivetnik"e gider ve akşama on ruble kazanıp gelirsin, ya da seni ortaklıktan çıkarırım. Beşe kadar sayıyorum. Evet mi, hayır mı? Bir...

Evet, diye sessizce cevap verdi girişimci. (İlf ve Petrov, 2008, s. 428-429).

İppolit Matveyeviç, aylar sonra ilk parasını dilencilikten kazanır. Utana sıkıla başladığı dilencilikten kazandığı parayı gururla verir ortağına. Dilencilik yaptığı sırada eski bir ahbabı da ona para verir. Ancak bu kişinin eski dostu olduğunun asla farkında bile değildir. İppolit her anlamda değişmiştir. Eski bir soylu Sovyet Rusya'da dilenmektedir. İlginç olan nokta da şudur ki bu işi çok güzel başarmaktadır.

Ostap Bender ortağını ilmek ilmek dokuyarak kendi sonunu özenle hazırlamıştır. On bir sandalye boş çıkar. Geriye kalan tek sandalyenin de yerini belirlemişlerdir. Gece yarısı gidip onu alacak, zengin olup bu macerayı tamamlayacaklardır. O gece iki ortağın arası çok gergindir. Sona gelmelerine rağmen mutlu değillerdir ve büyük ortaklığın son diyalogu da böylelikle yaşanır: "“Haydi Kisa? %3'e razı olmaz mısınız? Tanrı aşkına kabul ediniz! Başkası olsa kabul etmişti. Oda kiralamanıza gerek yok. İvanopulo bir yıl kadar Tver'e gitti. İşte her şey hazır. Benim uşağım olmaz mısınız... Sıcak bir yuva” dedi Ostap” (İlf ve Petrov, 2008, s. 476).

Orijinal metinde Ostap, İppolit Matveyeviç'e bu teklifte bulunurken, 'Kamerdiner' (камердинер) kelimesini kullanır. Bu kelimenin anlamı Çarlık Rusya'sında asilzadelerin özel

işleriyle ilgilenen, onları giydiren, bavullarını hazırlayıp, taşıyan oda hizmetçisidir. Rusça ‘hizmetçi’ (слуга), ‘карісі’ (дворник) anlamına gelen kelimelerden daha farklı bir anlam taşır. Devrim sonrası oda hizmetçileri ortadan kalkmıştır. Ostap, bu teklifiyle aslında “Soylular Derneği Başkanı”na yapabileceği en büyük hakareti etmiş olur. Ancak bu cümleler Ostap Bender için çok ağır bir sonun sebebi olacaktır. İppolit Matveyeviç, ailesine ait olan mücevherleri genç adama kaptırmak istemez. Artık başka çaresi yoktur. Dilencilikte gösterdiği hüneri katillikte de çok başarılı bir şekilde gözler önüne sermeyi başarır. Soğuk kanlılıkla, eline aldığı bıçakla tatlı bir rüyanın ortasında olan Ostap’ın boğazını keser ve arkasına bile bakmadan, son sandalyeye kavuşmaya gider. Giderken yerde biriken kan gölünün üzerinde atlar, atlarken de “Bu gölet de ne? Evet, evet, kan... Yoldaş Bender öldü” (İlf ve Petrov, 2008, s. 478) diyerek “Demiryolu İşletmeleri”ne doğru heyecanla ilerler. Arkasında bıraktığı genç adam umurunda bile değildir. Kayınvalidesinin mücevherleri sakladığı sandalye buradadır. Onu da parçalar ve boş olduğunu görür. Çılgına dönmüştür. İşletmede çalışan bekçi İppolit’e sandalyenin hikâyesini anlatır. Bir yıl önce soğuk bir kış gecesi sandalyeyi yakmak isteyen bekçi, içerisindeki mücevherleri görüp ve onları devletin yararına demir yolları işletme binasının yapımı ve onarımı için kullanmıştır. İppolit Matveyeviç kayınvalidesinin mücevherlerinin bir binaya dönüştüğünü duyunca, sahip olduğu son şeyi olan aklını da mücevherlerin uğruna feda eder. Binanın duvarlarına dokunduğunda mücevherleri hisseder gibi olur, bağırmasına başlaması üzerine beyaz deli gömleği giydirilerek uzaklaştırılır.

Sonuç

Yeni kurulan Sovyet rejiminin ilk yıllarında kaleme alınan bu roman, dönemin en farklı eserlerinden biridir. Çarlık rejimini sonlandırarak, çarı tahttan indirip tamamen farklı bir yönetim sistemi kuran Sovyet Hükümeti, vatandaşlarına karşı katı bir politika izleyerek, çarlığın uyguladığı sansürü farklı bir boyutta uygulamaya devam eder. Bu nedenle hiciv tarzı eserler yazmak o dönemler “anti Sovyet” anlamına gelmektedir. İlya İlf ve Yevgeni Petrov 1928 yılında bu kalıbı yıkmış, komik bir deri altına sert bir hicivden iskelet yerleştirmeyi başarmıştır. Romanın temeli, çökmüş ahlaki bir düzen üzerine kurgulanmıştır. Romanın başından sonuna kadar yalancılar, dolandırıcılar, devlet vazifesini kötüye kullananlar vs. birçok kişiyle karşılaşılır.

Sovyet sistemine sıcak bakan, düzenin getirdiklerini yerinde bulan İlya İlf ve Yevgeni Petrov’un bu tarz bir eser yazması çok ses getirmiştir. Eserde Sovyet düzenine saygı bariz bir şekilde görülür. Kahramanlar arasındaki diyaloglar ve Ostap Bender gibi büyük bir

dolandırıcının bile kurallara uyma çabası devletin otoritesini açık bir şekilde ortaya koyar. Ayrıca devletten saklanan mücevherlerin en sonunda yeniden devlet malı halini alması da önemli bir noktadır. Onları bulan kapıcının tok gönüllüğü, bir Sovyet vatandaşının yapması gerektiği gibi yeniden onları devlete kazandırması da çok dikkat çeken bir sondur.

Yukarıda da vurguladığımız gibi romanda ahlaki açıdan çöküşe uğramış birçok insan olsa da en büyük kaybı İppolit Matveyeviç Vorobyandinov yaşamıştır. İlk olarak Ekim Devrimi'yle sarsılan, elinden tüm imtiyazları alınan bu adam, devrim sonrası çok aciz bir duruma düşer. Eski "Soylular Birliği Başkanı", yeni nüfus ve nikâh kayıt memuru, ne kadar zor bir yaşam sürerse sürsün halinden şikâyetçi değildir. Kendi kaderini kabullenip yaşayıp giderken bir anda mücevherlerin varlığıyla hayatı alt üst olur. Mücevherlere ulaşmak için tüm değer yargılarından vazgeçer. En büyük kaybı ise insanlığı olur. Bir kadını taciz edebilecek, dilencilik yapacak, hatta soğukkanlılıkla adam öldürecek duruma gelir.

Yazarlar acımadan İppolit Matveyeviç'i dibe çekerler. Aslında onun insanî zaaflarının dışında soylu sınıfın acımasızlığı gözler önüne serilmiş olur. Devrim öncesi, kölelik sisteminin var olduğu yıllarda kölelerine eziyet eden sahiplerin birçok hikâyesi Rus edebiyatını süslemiştir. Ancak ne olursa olsun bu eserlerde aristokrat sınıfın onuru hiç bu kadar düşürülmemiştir. Varlık içerisinde hüküm süren bir beyefendinin, yoklukla bir canavara dönüşebilmesi aslında açık bir mesaj niteliği taşır. İppolit Matveyeviç Vorobyandinov'un aldığı eski düzen terbiyesinin aslında sadece refah içerisinde insanî iken özünde yabani ve vahşi bir sistem olduğunu yansıtmaktadır. O nedenle İppolit Matveyeviç ne aile terbiyesi ne de eğitim almayan Ostap Bender'in karşısında küçüldükçe küçülür. Bunun en büyük nedeni özünde Sovyet sisteminin çıkış noktasına dayanmaktadır. Haklarını savunduğu alt sınıf mensuplarının, beyler elinde ezilmesinden onları kurtarma amacına bağlı olarak belki de Ostap Bender bu denli sempatik tasvir edilmiştir.

İppolit Matveyeviç'in aklını yitirmesi de önemli bir semboldür. Romanda iki kişi akıl sağlığını yitirir. Biri Papaz Fyodor Vostrikov diğeri ise eski aristokrat İppolit Matveyeviç Vorobyandinov'dur. İkisi de özünde Sovyet Rejiminin onaylamadığı geçmişlere sahiptir. Her ikisi de mücevherleri ararken birçok değer yargılarını ayaklar altına almıştır. Biri temsil ettiği çarlıktan miras kalan dinin diğeri ise aristokrat sınıfının en kötü örneklerini oluşturarak Sovyet edebiyat eleştirisinde yerlerini başarıyla alırlar.

Kaynakça

- Aksüt, L. (2009). *İlya İlf ve Yevgeni Petrov'un edebi kişilikleri ve Altın Buzağı romanı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aksüt, L. (2015, Sentyabre). *Stambul v zapisnih knijkah İlfa i Petrova*. Russkiy yazık i literatura v prostranstve mirovoy kulturu: Materialı 13. Kongrecca Mapryal, Granada.
- Aksüt, L. (2018). Sovyet Edebiyatı'nın milyoneri ve organizatörü: Ostap Bender. *Roman Kahramanları Dergisi*, 35, 68-73.
- Anisimova, Ye.Ye. (2013). Kogda luna podnyalas i yeyo myatniy svet ozaril miniatyurniy byustik Jukovskogo: Jukovski kod v romane İ. İlfa i Ye. Petrova Dvenadtsat Stulyev. *vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta Filologiya*. 1(21), 68-79.
- Antşışkin, İ. (2019). *Yevrei na Nikopolşine*. https://www.nibu.kyiv.ua/media/uploads/2019/03/14/evrey_nykopolcschyny.pdf
- Büker, Y. (2011). *İlya İlf ve Yevgeni Petrov'un "On İki Sandalye" adlı romanındaki hiciv sanatı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- İlf, İ. ve Petrov, Y. (2008). *Podarak ot Ostapa Bendera: Dvenadtsat Stulyev*. Tom I. (Zolotaya kolleksiya). Moskva: Ripol Klasik.
- Karagözlü, T. (2009). *İsaak Babel'in öykü sanatı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kuzmin, A.İ. (1981). Gogolyeskiye traditsii v romanah İ. İlfa i ye. Petrova Dvenadtsat Stulyev i Zolotoy Telenok. Lihaçov, D.S.; Hirapçenko, M. B. (Ed.), *Klassicheskoe nasledie i sovremennost* içinde (s. 285-293). Leningrad: Nauka.
- Ostrogorskaya, V. D. (Ed.). (1963). *Sbornik vospominaniy ob İlye İlfe i Yevgenii Petrove*. Moskva: İzdatelsvo Sovetskiy pisatel.
- Yanıkören, F. (2019). *İlya Grigoryeviç Eerenburg'un Fırtına ve Buzlar Çözülürken romanlarında Rus toplumu* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.